

Achiziția simultană timpurie a două limbi

Diana TODIȚA SYLVANDER¹

Abstract

A foundational aspect of the psycholinguistics of bilingualism is the study of bilingual development in early childhood. In our increasingly globalized world, many children are exposed to two or more languages from birth. The circumstances under which they develop bilingualism are diverse, ranging from one parent-one language families to immigrant communities where the home language differs from that of the wider community. The study about how children acquire two languages has both theoretical and practical significance.

From a theoretical point of view, bilingual acquisition provides a unique window into how the bilingual child's mind works and develops over time. The present study presents general aspects of the psycholinguistics of bilingualism as a base for illustrating specific modalities of early language acquisition of two or more languages, known as bilingual first language acquisition or simultaneous language acquisition. We presented concepts such linguistic mode, code mixing and inter-linguistic influences, as well as aspects pertaining to speech perception and production at different stages of language acquisition and development of bilingual children.

From a practical standpoint, research and specialty literature offer numerous suggestions on how parents can support and facilitate simultaneous language acquisition, considering the multitude of benefits on the general child development. We concluded our study presenting the types of strategies implied by parents in various types of bilingual families, with an emphasis on „language negotiation” as a major factor for a positive outcome in simultaneous language acquisition.

Keywords: psycholinguistics of bilingualism, simultaneous bilingual acquisition, early bilingual acquisition, code-mixing, linguistic mode, inter-linguistic influence, linguistic dominance

Aspecte generale

Cercetările în domeniul bilingvismului arată că mai mult de jumătate din populația globului este bilingvă. Un raport alcătuit de o Comisie Europeană pentru studiul populației (Grosjean, 2013, p. 6) indică faptul că aproximativ 56% din locuitorii a 25 de țări europene vorbesc o a doua limbă la un nivel suficient de avansat pentru a putea purta o conversație. În America de Nord, aproximativ 35% din populația Canadei este bilingvă, în timp ce procentul în Statele Unite ajunge doar la 18-20% (totuși acest procent este echivalentul a aproximativ 55 milioane de locuitori). În

alte părți ale lumii, precum Asia sau Africa, procentul locuitorilor bilingvi este cu mult mai ridicat, deoarece în zone precum Hong Kong sau Malaesia, populația folosește două sau mai multe limbi în activitățile de zi cu zi.

Rezultatele recensământului național din Statele Unite din anul 2010 au arătat că aproximativ 25% dintre copiii sub șase ani sunt născuți în familii de imigranți, ceea ce face ca acest segment al populației să primească o atenție tot mai ridicată (Fortuny, Hernandez, Chaundry, 2010 în Nemeth, 2012, p.8)

Răspândirea bilingvismului se poate explica prin faptul că în lume există mai multe limbi decât țări: aproximativ 7000 de limbi și 193 de țări (Gordon, 2005), și, respectiv multe țări au mai mult decât o limbă oficială de comunicare, la care se mai adaugă și multe limbi locale, indigene. În Nigeria, de exemplu, deși limba oficială este limba engleză, există încă 512 limbi locale; în India, limbile oficiale sunt hindusa și engleza, dar pe lângă acestea, Congresul a oferit statut oficial și altor 28 de limbi vorbite de peste un milion de locuitori, iar restul de până la 427 sunt nerecunoscute oficial; în Brazilia, limba oficială este portugheza, pe lângă care coexistă încă 200 de limbi indigene.

O altă explicație pentru răspândirea bilingvismului sunt condițiile istorice care au dus la migrarea populațiilor, la călătorii în scop comercial, politic și religios, favorizând astfel contactul între diverse culturi și limbi. De asemenea, multe țări precum Statele Unite, Canada, Australia, sunt rezultatul imigrării masive, astfel încât, în majoritatea cazurilor, imigranții și-au însușit limba populației indigene, devenind bilingvi.

O a treia explicație pentru răspândirea bilingvismului este nevoia de educație și cultură. Mulți studenți aleg să își continue studiile în alte țări decât cea natală, devenind astfel bilingvi. Căsătoriile mixte, precum și oportunitățile de afaceri impun necesitatea adoptării unei limbi străine, favorizând, de asemenea, răspândirea bilingvismului.

Un aspect fundamental în domeniul psiholingvisticii bilingvismului îl constituie studiul dezvoltării bilingve

timpurii. În societatea contemporană, supusă tot mai accentuat procesului de globalizare, copiii sunt expuși, încă de la o vârstă fragedă, la doua sau mai multe limbi. Circumstanțele în care aceștia devin bilingvi sunt foarte diverse, mergând de la situația în care un părinte vorbește o limbă, iar celălalt o alta, și până la cazurile de imigranți, în care limba vorbită în familie diferă total de limba vorbită în comunitate.

Studierea modalităților prin care copiii își însușesc două limbi are implicații atât teoretice, cât și practice. Din punct de vedere teoretic, achiziția bilingvă oferă o fereastră unică deschisă spre înțelegerea modului în care funcționează și se dezvoltă mecanismele cerebrale implicate în achiziția și dezvoltarea limbajului la copiii bilingvi. Studiul achizițiilor bilingve oferă, de asemenea, o mai bună înțelegere a achiziției limbajului în general.

Traietoria generală în dezvoltarea limbajului este asemănătoare la copiii bilingvi și monolingvi. Copiii bilingvi trec prin aceleași etape, de la lalațiune la cuvânt, la cuvântul-frază și așa mai departe. Aceste stadii sunt atinse la aproximativ aceeași vârstă ca și copiii monolingvi, deși există cazuri în care copiii nu ajung la aceleași stadii deodată în ambele limbi (Yip, 2013, apud Grosjean & Li, 2013, p.119). Bilingvismul timpuriu este, de obicei, împărțit în bilingvism simultan și bilingvism succesiv (Hațegan, 2011, Li, 2013, p.145).

Definiții și delimitări conceptuale

Linia de demarcație între cele două tipuri de bilingvism este arbitrară (Yip, 2013, apud Grosjean & Li, 2013, p.119). McLaughlin (1978, apud Grosjean & Li,

2013, p.119) a stabilit vârsta de 3 ani ca limită pentru bilingvismul succesiv, dar această delimitare a atras critici pe considerentul că este prea largă: deși nu există studii clare, cercetătorii consideră că, fără îndoială, există diferențe între un copil expus la ambele limbi încă de la naștere și unul expus la o a doua limbă la 2 sau 3 ani (Yip, 2013).

În lipsa unei definiții clare a noțiunii de achiziție *simultană*, cercetătorii au adoptat termenul mai puțin restrictiv de *achiziție bilingvă a primei limbi (Bilingual First Language Acquisition- BFLA)*. Astfel De Houwer (2009, p.2) definește achiziția bilingvă a primei limbi ca fiind „dezvoltarea limbajului la copiii mici care aud două limbi încă de la naștere”, acceptând o abordare mai permisivă, deoarece include copiii care aud două limbi încă de la naștere, dar nu neapărat le vorbesc pe ambele. Autori precum Zurer Pearson (2008) sau Bourgoigne (2013) se situează pe aceeași poziție, incluzând astfel și accepțiunea de „bilingvism pasiv” în discuția legată de achiziția simultană timpurie a două sau mai multe limbi. Grosjean (2008, p.10) însă, adoptă o poziție mai restrictivă, considerând bilingvismul „folosirea în mod regulat a două sau mai multe limbi”, iar Yip (2013, apud Grosjean & Li, 2013, p.120) „achiziția concomitentă a două limbi în cazul unui copil care este expus la acestea încă de la naștere și le folosește în mod regulat în copilărie, până la vârsta de 5 ani”. Aceste ultime două definiții exclud astfel bilingvii care sunt expuși la două limbi, dar folosesc doar una dintre ele.

În cazul achiziției simultane timpurii a două limbi, nu se poate afirma că una

dintre ele este achiziționată înaintea celeilalte sau că este privilegiată față de celalaltă, deși, în realitate, de foarte multe ori, una dintre limbi este dominantă (Yip, 2013). Mulți autori au adoptat termenii de „Limba A” și „Limba B”, explicând cum limba A influențează limba B (Hulk&Muller, 2000). Yip & Matthews (2007, p.223) explică faptul că cele două limbi se influențează reciproc, această influență fiind dinamică, în ambele direcții. Din perspectivă pur semantică și pentru a evita ideea că limba A se dezvoltă prima, înaintea limbii B în contextul achiziției bilingve a primei limbi, mulți autori au adoptat termenii de Limba A și Limba α (De Houwer, 2009).

Aspecte teoretice

Principiul complementarității

Principiul complementarității (Grosjean, 2013, p. 12-14), se referă la ceea ce mulți autori au denumit, de-a lungul timpului, drept modul de funcționare a limbilor în cazul vorbitorilor bilingvi. În studiile sale, Grosjean adresează mai multe aspecte care explică un număr de fenomene interesante de psiholingvistică a bilingvismului. Astfel, lingvistul elvețian atrage atenția, încă de la început, asupra greșelii comune, larg răspândite, potrivit căreia bilingvii vorbesc fluent ambele limbi, nu au accent în nici una dintre limbi și sunt buni traducători, iar în ceea ce privește copiii, că expunerea la două sau mai multe limbi duce la întârzieri în dezvoltarea limbajului, bâlbâială și alte efecte negative în dezvoltare. Multe din aceste aspecte pot fi explicate prin intermediul Principiului Complementarității (Grosjean, 2013).

De asemenea, Grosjean (1989) avertizează în legătură cu metodele de cercetare și evaluare a copiilor cu achiziție bilingvă a primei limbi, subliniind cu tărie că "bilingvii NU SUNT doi monolingvi într-unul singur", și că, astfel, bilingvii trebuie priviți ca "vorbitori-ascultători cu caracteristici specifice, unice" (Grosjean, 1989, p.13), iar dacă ținem cont de faptul că "jumătate din populația globului este bilingvă, folosirea monolingvilor ca unitate de măsură pentru bilingvi, nu este întotdeauna alegerea cea mai potrivită" (Grosjean, 1989, p.14).

Nivelul de fluentă și utilizare a unei limbi.

Primul aspect explicat de Grosjean prin intermediul principiului complementarității se referă la **nivelul de fluentă și utilizare a unei limbi**. Când o limbă este folosită într-un sens restrictiv, doar pentru un anumit domeniu de activitate, există șansa ca acea limbă să fie folosită mai puțin frecvent și să aibă o fluentă mai redusă. Și opusul este la fel de adevărat: cu cât o limbă va fi folosită în mai multe domenii de activitate, cu atât va fi mai mare frecvența folosirii și fluenta acesteia. De asemenea, dacă un anumit domeniu nu este acoperit de nici una din limbi, este foarte posibil ca vorbitorul să nu aibă vocabularul necesar pentru a exprima cunoștințe în acel domeniu. În ciuda faptului că există o percepție generală că toți bilingvii cunosc două cuvinte, câte unul pentru fiecare limbă, și că, astfel, au un vocabular de două ori mai mare decât monolingvii, acestea sunt cazuri extrem de rare în realitate.

Grosjean (2008) afirmă că toți vorbitorii bilingvi au fost puși, cel puțin o dată, la un moment dat, în situația de a vorbi despre un anumit subiect în limba

„greșită”, de a nu-și găsi cuvintele, de a ezita și de a apela la cealaltă limbă pentru a se exprima. Aceste situații sunt mult mai frecvente în cazul copiilor cu achiziție simultană a limbajului. Comportamentele devenite rutine, precum număratul, rostirea unor rugăciuni sau a numărului de telefon, însușite într-o anumită limbă, sunt exemple de cazuri în care, dacă acestea trebuie exprimate în cealaltă limbă, pot ridica probleme vorbitorului.

Bilingvii își folosesc cunoștințele în cele două limbi în funcție de context și necesități, în diferite domenii ale vieții. Nivelul de fluentă depinde de nevoia de a utiliza limba respectivă. De exemplu, există bilingvi care sunt mult mai fluenți în una din cele două limbi, precum există bilingvi care nu pot citi sau scrie în una dintre limbi (Grosjean, 2013, p.7). Procesul este dinamic (vezi figura 1), cu perioade de stabilitate și perioade de intense restructurări și, de aceea, trebuie luat în considerare momentul achiziției limbilor, pattern-ul de fluentă și folosire a limbilor în timp. Figura 1 ilustrează modul în care limbile achiziționate la un moment dat de către un vorbitor, trec prin perioade de restructurare în funcție de activitățile zilnice ale vorbitorului, iar unele devin chiar latente și vor fi uitate de-a lungul anilor (de exemplu, mutarea într-o altă țară, pierderea unui membru al familiei cu care era folosită o anumită limbă, etc). Deși exemplul este ilustrat pe un vorbitor aflat la maturitate, același proces este valabil și în cazul copiilor cu achiziție simultană timpurie.

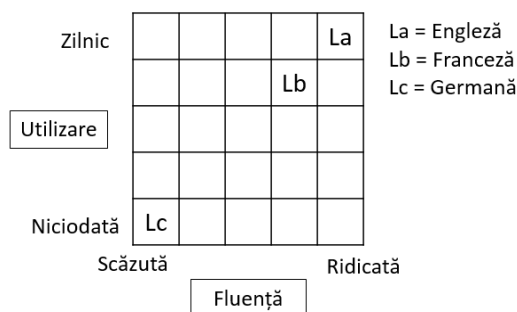
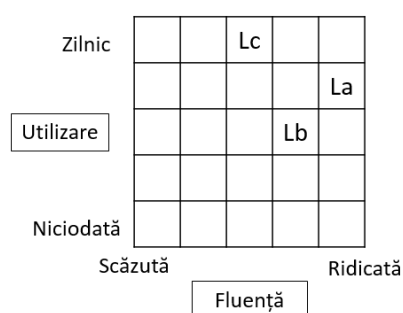
Statutul la 26 de aniStatutul la 36 de ani

Fig. 1 – Descrierea limbilor vorbite de un bilingv din punct de vedere al fluenței și al utilizării în două momente distincte: la 26 și 36 de ani (Grosjean, 2013, p.8)

La vârsta de 26 de ani, subiectul M.C. se exprima cel mai fluent în limba engleză, deși folosea zilnic limba franceză în conversații, dar nu cu aceeași frecvență. Limba germană fusese învățată în școală, dar nu fusese folosită deloc. Astfel, putem spune că subiectul M.C. era bilingv, în engleză și franceză, cu o ușoară dominanță a limbii engleze, având câteva cunoștințe într-o a treia limbă. Acesta este un caz comun printre bilingvii care vorbesc fluent două limbi, pe lângă care mai cunosc una, două sau chiar mai multe limbi, limbi pe care însă nu le folosesc aproape niciodată. După 10 ani, subiectul M.C. s-a mutat în Germania și astfel observăm că, deși engleza și franceza au rămas cele mai cunoscute limbi ale subiectului M.C., acestea au fost

surclasate ca frecvență de utilizare de limba a treia, germana, care a devenit limba folosită zilnic și este acum folosită la un nivel mai înalt de competență.

Dominanță Lingvistică

Al doilea aspect explicat pe baza principiului complementarității este fenomenul de **dominanță lingvistică**. De multe ori, în cazul unui copil bilingv, la un moment dat, una dintre limbile vorbite de către acesta se va dezvolta mai rapid și/sau va demonstra o mai mare complexitate decât cealaltă. Această limbă poartă denumirea de limbă dominantă (Yip, 2013 apud Grosjean & Li, 2013, p. 127). Deși s-ar putea crede că limba dominantă a unui vorbitor bilingv este limba care acoperă cele mai multe domenii de activitate (relațiile cu părinții, cu frații, cu rudele, cu prietenii, scrierea unui raport, conversațiile de la școală etc.), totuși Grosjean (2013, p.13) atrage atenția asupra faptului că pentru anumite domenii, limba „ne-dominantă” este singura ce poate fi folosită, devenind astfel, de fapt, limba dominantă pentru acel domeniul particular. Astfel, dominanța lingvistică a unui bilingv trebuie măsurată nu doar în termenii folosirii generale a unei limbi, dar și ca fluentă generală și domenii de activitate în care este folosită. Dominanța lingvistică este, fără îndoială, un fenomen în continuă transformare, putându-se modifica în timp (Romaine, 1995, apud Yip, 2007, p. 36), la fel ca și nivelul de fluentă și utilizare, în funcție de istoria personală a vorbitorului. Grosjean (2008) descrie cazul unei persoane a cărui dominanță lingvistică s-a modificat de patru ori în decursul a 50 de ani, cu două perioade de aproximativ 10 ani fiecare, în

care limba a doua, achiziționată după perioada copilăriei timpurii, a devenit limba dominantă. Acest exemplu demonstrează faptul că nu întotdeauna limba maternă, în cazul bilingvilor cu achiziție succesivă a limbilor, este cea dominantă.

Termenul de *dominanță lingvistică* este deseori folosit în conjuncție cu termenul de *competență lingvistică*. De cele mai multe ori, limba dominantă este considerată a fi cea în care bilingvul se exprimă cel mai bine (Petersen, 1988, Genesee, Nicholadis & Paradis, 1995, Deuchar&Muntz, 2003 apud Yip, 2007, p. 36). Cu toate acestea, DeHouwer, 1998 (apud Yip, 2007, p.36) atrage atenția că termenul de competență este foarte rar folosit în cazul monolingvilor și, în consecință, și în cazul bilingvilor ar trebui găsite altfel de aspecte de referință. Yip & Matthews (2007) sugerează că cercetările ar trebui să se axeze pe determinarea bagajului de cunoștințe ale unui bilingv care îi determină utilizarea uneia sau alteia dintre limbi și îl fac competent în limba respectivă, mai degrabă decât a pune etichete în termeni de competență bazată pe limba dominantă.

Memoria evenimentelor și capacitatea de a traduce

Al treilea aspect îl reprezintă **memoria evenimentelor și capacitatea de a traduce** dintr-o limbă în alta. Într-un studiu experimental, Marian & Neisser (2000, p.361-368) au arătat că evenimentele sunt mai ușor reactualizate în limba în care au fost percepute, denumind acest fenomen „reactualizare dependentă lingvistic”.

În ceea ce privește capacitatea bilingvilor de a traduce dintr-o limbă în alta, de multe ori, atunci când este vorba de domenii foarte specializate, bilingvii vor întâmpina dificultăți în traducere, deoarece cele două limbi nu acoperă complet toate domeniile lor de activitate. De foarte multe ori, vorbitorii bilingvi care au achiziționat succesiv a doua limbă, sunt mult mai buni traductori decât bilingvii cu achiziție simultană, deoarece primii au învățat sistematic sensul cuvintelor și al diferitelor expresii în cea de a doua limbă.

Analizând aspectele legate de capacitatea copiilor cu achiziție simultană timpurie a două limbi de a traduce și interpreta, Colin Baker (2006, p. 113-115) îi numește mici „brokeri de limbaj”, subliniind faptul că, de foarte multe ori, în special în familiile de imigranți, în care competența lingvistică a părinților este mult redusă în limba țării gazdă, copiii ajung foarte de timpuriu la un nivel de competență avansat în ambele limbi, fiind astfel capabili să interpreteze și să traducă pentru părinți, facilitând relațiile cu comunitatea. Un astfel de comportament de mediator între copil și părinte are numeroase avantaje asupra dezvoltării copiilor, în general (ex. stimă de sine crescută, cunoștințe aprofundate în ambele limbi și culturi etc), dar în special asupra dezvoltării limbajului în cele două limbi. Făcând traduceri pentru părinți, copiii vin în contact cu mulți termeni complecși, îmbogățindu-și astfel vocabularul, operând cu limbajul, înțelegând că anumite expresii nu pot fi traduse în mod exact și astfel învățând să își dezvolte capacitățile de analiză metalingvistică.

Problema logică a achiziției bilingve

Input-ul lingvistic

Yip & Matthews (2007, p.30) abordează achiziția bilingvă a primei limbi din perspectiva logică a input-ului lingvistic, privit atât sub aspect cantitativ, cât și calitativ, și în raport cu copiii monolingvi.

Astfel, din punct de vedere *cantitativ*, presupunând că inputul este echilibrat, copilul va auzi, în medie, în fiecare limbă, jumătate din inputul lingvistic la care este expus un copil monolingv. În realitate însă, e greu de obținut un input perfect echilibrat, astfel că copilul va fi expus la aproximativ 30-40% într-o limbă, iar restul timpului în cealaltă limbă. Aceasta reprezintă, potrivit celor doi autori, baza formării limbii dominante.

În mod ideal, input-ul este împărțit egal, în procent de 50%-50% pentru fiecare limbă, iar copilul își dezvoltă cele două limbi în tandem, fără ca una din ele să fie mai dezvoltată decât cealaltă. Deși există persoane care au ajuns la un astfel de nivel, numărul lor este extrem de redus, acest echilibru de 50-50 fiind foarte greu de obținut în realitate, datorită cantității de informație lingvistică la care este expus zilnic un vorbitor în contact cu medii și persoane diferite. În realitate, diferențele la nivel funcțional vor determina cantitatea input-ului: un copil va folosi limba A în anumite situații (de exemplu, la joacă) și limba α în cu totul alte situații (de exemplu, la școală, unde va petrece mai multe ore pe zi), astfel încât rata de dezvoltarea a limbajului va fi diferită pentru cele două limbi, rezultând o dezvoltare neechilibrată, neuniformă, inegală, asincronă (Yip, 2007). Zurer Pearson (2008, p. 127) vorbește despre un

„ciclu al input-ului” și explică relația dintre input, competență lingvistică și gradul de utilizare a uneia sau mai multor limbi astfel (Fig. 2): când un copil folosește o anumită limbă, acesta atrage un input mai ridicat în limba respectivă. Un input lingvistic mai ridicat duce la o competență lingvistică mai ridicată, care la rândul ei duce la un grad mai ridicat de utilizare a limbii respective. Un grad mai ridicat de utilizare a unei limbi duce la un input lingvistic mai ridicat, și astfel ciclul se reia.

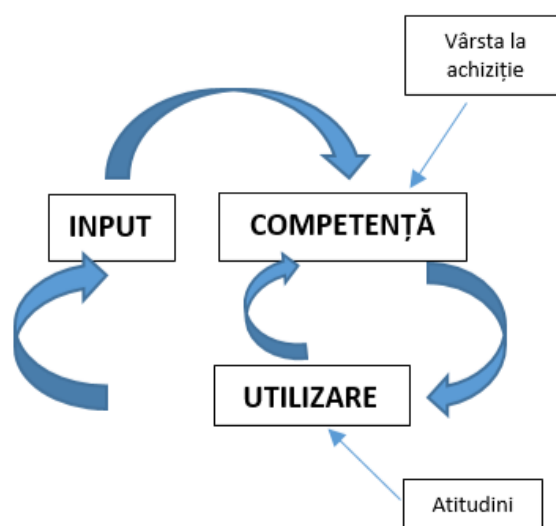

Fig. 2- Relația dintre inputul lingvistic, competență lingvistică și gradul de utilizare a unei limbi (după Zurer Pearson, 2008, p.127)

Din punct de vedere *calitativ*, neclaritatea sau ambiguitatea inputului (Yip, 2007), reprezentată de faptul că o anumită mostră de input este compatibilă cu două sau mai multe tipuri de gramatică, în funcție de câte limbi achiziționează persoana) este exacerbată în cazul copiilor bilingvi. Astfel, când copilul aude o structură lingvistică neclară, aceasta trebuind decodată printr-una sau cealaltă limbă, cele două tipuri de gramatică implicate pot sugera analize diferite ale aceleiași structuri lingvistice, copilul

trebuind să selecteze varianta corectă de decodificare. Atunci când structurile lingvistice sunt apropiate sau chiar identice în cele două limbi, copilul poate deveni confuz. Acest aspect formează baza pentru input-ul ambiguu și influența inter-lingvistică (Yip & Matthews, 2007), discutată ulterior.

Output-ul lingvistic

Pe lângă problema input-ului, în analiza achizițiilor bilingve simultane, mai trebuie luat în considerare și rezultatul, deseori incomplet sau divergent. Lipsa de succes în achiziționarea a două limbi, în condițiile expunerii oarecum echilibrate la acestea, este un rezultat destul de comun. În studiile realizate pe 198 de familii din comitatul Flandra, Belgia, De Houwer (2009, p.108) arată că doar 74% dintre copiii expuși unui input bilingv și-au dezvoltat capacitatea de a vorbi ambele limbi.

Dr. Steiner (2009, p.15-16) folosește expresia binecunoscută potrivit căreia „mintea unui copil este ca un burete care absoarbe toate informațiile cu care vine în contact” pentru a avertiza asupra rezultatului deficitar în achiziția simultană bilingvă timpurie. Astfel, dr. Steiner (2009) afirmă că, deși creierul uman este programat genetic să achiziționeze mai mult decât o limbă, stimularea lingvistică adecvată este o condiție esențială. Un mediu bilingv sărac poate conduce la formarea unui bilingv pasiv.

Încă de la naștere, creierul nou-născuților poate distinge între sunete din chiar șapte limbi diferite, dar, în condiții de stimulare deficitară, acesta se va „specializa” doar în acele limbi pe care copilul le aude

constant și va pierde abilitatea de a diferenția și de a învăța celelalte limbi. Această ipoteză susține argumentul chomskian al „sărăciei stimulului” în raport cu inputul și rezultatul obținut (Yip, 2007, p.31). Inputul este considerat sărac datorită faptului că este finit, copilul auzind un număr limitat de structuri lingvistice. Aceste structuri lingvistice vor determina baza achiziției lingvistice și a dezvoltării structurilor gramaticale în limba respectivă, Chomsky afirmând că, pe baza acestui input lingvistic limitat, „sărac” sau finit, copilul va putea produce un număr infinit de structuri lingvistice. Paradis & Genesee, 1996, (apud Yip & Matthews, 2007, p.31) afirmă că, în cazul copiilor bilingvi, aceștia vor fi expuși unui input de două ori mai sărac, frecvența cu care aceștia sunt expuși fiecăreia din cele două limbi în orice moment fiind mult mai redusă decât a copiilor monolingvi care învață aceste limbi. Dacă se consideră că stimulul este sărac în cazul copiilor monolingvi care învață o singură limbă, atunci în cazul copiilor care achiziționează două limbi deodată, inputul va fi de două ori mai sărac, atât din punct de vedere cantitativ (legat de frecvența cu care copilul aude anumite structuri lingvistice), cât și din punct de vedere calitativ (amestecul de cod din partea adulților îngreunând procesul de achiziție și diferențiere a structurilor lingvistice din fiecare limbă). În acest context, necesitatea introducerii unui material lingvistic cât mai echilibrat în ambele limbi este o condiție esențială în vederea obținerii unui output favorabil.

Pe lângă această ipoteză, Yip & Matthews (2007, p.33) consideră că un aspect

important în analizarea rezultatului o constituie și *complexitatea lingvistică*, sugerând posibilitatea că unele limbi se învață cu mai mare dificultate decât altele și/sau necesită o expunere amplă, de-a lungul unei perioade mai mari timp pentru ca rezultatul să fie unul favorabil. Deși există relativ puține studii referitoare la acest aspect, se consideră că limbile creole sunt cel mai ușor de învățat, într-un timp scurt și cu un număr relativ redus de greșeli (Yip, 2007).

Dezvoltarea sistemelor lingvistice în achiziția simultană bilingvă timpurie și influența inter-lingvistică

În domeniul achiziției simultane a primei limbi, cercetătorii au ridicat problema dezvoltării sistemelor lingvistice în cele două limbi și a influențelor inter-lingvistice (Yip, 2013, p.123). Inițial, Volterra și Taeschner (1978 apud Yip, 2013, p. 33) au susținut posibilitatea existenței sau dezvoltării, la început, a unui sistem lingvistic unic și unitar pentru ambele limbi. Această ipoteză a fost însă infirmată ulterior de studiile realizate de către Bosch și Sebastian-Galles (2001, 2003, apud Yip, 2013, p. 123 și Baker, 2006, p.100) care demonstrează că, încă de la o vârstă fragedă, bebelușii cu vârsta mai mică de un an sunt capabili să distingă și să diferențieze structuri lingvistice foarte apropiate precum, de exemplu, cele provenind din limbile catalană și spaniolă.

S-a născut astfel o a doua teorie privind achiziția sistemelor lingvistice, și anume aceea că bilingvii își dezvoltă sisteme separate pentru fiecare limbă, și mai mult, că aceste sisteme sunt complet diferite și independente unul de celălalt (MacWhinney, 2001, apud Yip, 2007;

DeHower, 2009). Aspectul care rămâne neelucidat încă, referitor la această teorie, este acela al mecanismelor perceptivă care determină și fac posibilă diferențierea structurilor lingvistice la o vârstă atât de fragedă (Yip, 2007, p. 34).

O a treia teorie este aceea că cele două sisteme lingvistice sunt separate, dar se influențează reciproc, această teorie dând naștere la ceea ce Yip și Matthews (2007) numesc „influență inter-lingvistică”. Această teorie a câștigat o accepțiune tot mai largă în literatura de specialitate în ultimii ani. Astfel cercetătorii de la Universitatea din Hong Kong consideră că limba dominantă poate influența limba mai slabă și/sau că cele două sisteme lingvistice se pot influența reciproc atunci când copilul percepe suprapuneri între cele două limbi (Hulk&Muller, 2000, apud Yip, 2013, p. 123). Suprapunerile cele mai dese sunt întâlnite între limbile asemănătoare, de proveniență comună sau a celor care au venit, la un moment istoric dat, în contact (Yip, 2007). Astfel, limbi precum germana și suedeza, vor avea mai multe suprapuneri decât engleza și japoneza, deoarece primele au în comun afinități tipologice (DeHouwer, 2009).

La nivel de cuvânt, între aceste limbi apar acele cuvinte denumite „înrudite (cognate)” care sunt identice din punct de vedere fonetic și semantic în ambele limbi, dar au scriere diferită (DeHouwer, 2009). Aceste cuvinte, în mod inevitabil, vor influența dezvoltarea vocabularului în ambele limbi, facilitând-o sau încetinind-o, și vor deveni chiar loci ai amestecului de cod și/sau de influență inter-lingvistică. (Koostra, Van Hell, Dijkstra, 2012 apud Grosjean & Li 2013, p.124).

Structura sintactică este un alt factor determinant în influența inter-lingvistică. De exemplu, engleza și chineza sunt limbi care au aceeași structură subiect-predicat-complement, și de aceea, între aceste limbi, pot apărea mult mai multe suprapuneri decât între engleză și japoneză, de exemplu, limbi care nu sunt asemănătoare din punct de vedere tipologic (Yip, 2013, p.124).

Un alt termen legat de influența inter-lingvistică, introdus în literatura de specialitate de către Yip&Matthews (2007), este acela de transfer. Cercetătorii de la Universitatea din Hong Kong consideră că transferul și influența inter-lingvistică se află într-o relație de subset-superset (Yip, 2007, p. 37), ilustrată în Figura 3. Transferul este astfel privit ca „încorporarea unei proprietăți gramaticale într-o limbă din cealaltă” (Paradis, Genesee, 1996, apud Yip, 2007). Se consideră, de asemenea, că, pentru a constitui transfer, influența inter-lingvistică trebuie să aibă loc sistematic și constant, la nivel reprezentational sau de competență (Paradis, Genesee, 1996, apud Yip, 2007, p. 38). Oferim spre exemplificare un exemplu personal observat în transferul între limbile engleză și română. Pornind de la fraza "What are you talking about?", copiii bilingvi crescuți într-un mediu englez-român, vor transfera proprietățile gramaticale ale structurii propoziției de mai sus asupra omoloagei române, rezultând astfel, în limba română, întrebarea "Ce vorbești tu despre?". Folosirea constantă a acestei structuri gramaticale în limba română reprezintă un caz de transfer. Nu sunt considerate cazuri de transfer, amestecurile de cod

ocasionale, nesistematice (DeHouwer, 1990, apud Yip, 2007, p.38).

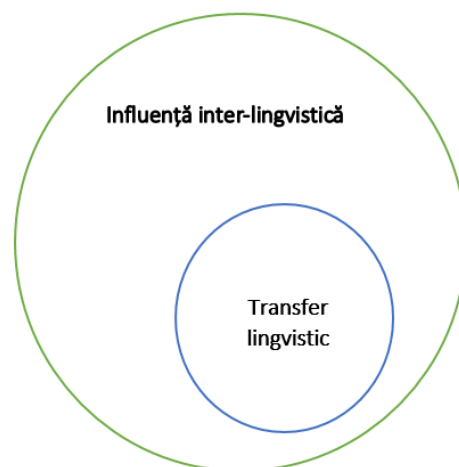

Fig. 3- Relația dintre influența inter-lingvistică și transfer (adaptată după Yip&Matthews, 2007, p.38)

Dominanța lingvistică este unul din factorii cei mai importanți în contextul influenței inter-lingvistice și al transferului. Un număr însemnat de studii evidențiază încorporarea unor elemente lingvistice din limba dominantă în limba non-dominantă (Gawlitze-Maiwald&Tracy, 1996, Hulk&Van der Linden, 1996, Döpke, 1997 apud Yip, 2007, p.38), dar studii mai recente pun sub semnul întrebării dominanța lingvistică ca factor unic necesar pentru transfer (Müller, 2004 apud Yip, 2007, p.39), considerându-se că, o serie de alți factori, precum ambiguitatea input-ului și/sau factori lingvistici interni fiecărei limbi în discuție pot influența direcția transferurilor (Müller, 2004 apud Yip, 2007, p.39). Poziția adoptată de Yip & Matthews favorizează totuși dominanța lingvistică și se regăsește în ipoteza dominanței lingvistice formulate astfel: „în cazul unui copil expus simultan la două sau mai multe limbi, dacă una din limbi se dezvoltă mai repede decât cealaltă în termeni măsurabili prin

metode precum Lungimea Medie a Enunțului diferențială (Yip, 2007, p.41-43, 72-81), atunci vor exista influențe inter-lingvistice din limba dominantă în limba mai slabă” (Yip, 2007, p. 42). Paradis și Genesee (1996, apud Yip, 2007, p.42), la rândul lor, susținând același punct de vedere al dominantei lingvistice în influențele inter-lingvistice, sugerează faptul că „transferul este mult mai probabil să apară în condițiile în care copilul a atins un nivel de complexitate sintactică mult mai avansat într-o limbă decât în cealaltă. Această discrepantă poate apărea fie datorită faptului că acest process este tipic în cazul achiziției monolingve a două limbi, fie pentru că copilul este dominant în una din cele două limbi vorbite”.

În viziunea autorilor Gawlitzek-Maiwald & Tracy, 1996 (apud Yip, 2007, p.42-44), promotori ai teoriei „*Bilingual bootstrapping*”, limba mai dezvoltată are o funcție de facilitare a dezvoltării limbii mai slabe. Comparația utilizată este aceea a strângerii șireturilor unei cizme: un tip de informație duce la achiziționarea unui alt tip de informație, la fel cum strângerea unei porțiuni a unui șiret permite strângerea următoarei porțiuni, făcând întreaga secvență mai puternică, sau, cu alte cuvinte, în achiziția bilingvă, bootstrapping înseamnă folosirea cunoștințelor dintr-o limbă ca suport pentru cealaltă limbă.

În același context, a prins contur teoria *asincroniei developmentale* sau a dezvoltării asincrone care, potrivit lui Matthews și Yip (2002, apud Yip, 2007, p.44) este definită astfel: ”fiind dată o proprietate Pa, care se dezvoltă mai devreme la copiii monolingvi care

achiziționează limba A decât proprietatea omologă Pb la copiii monolingvi care achiziționează limba B, la copiii bilingvi cu achiziție simultană alimbilor A și B, proprietatea Pa este de așteptat să se dezvolte în limba A înaintea proprietății Pb în limba B. Aceasta creează asincronie developmentală între cele două limbi, îngăduind proprietății Pa să fie transferată limbii B”.

Toate aceste elemente – dominanța lingvistică, asincronia developmentală și bootstrapping-ul bilingv, constituie aspecte fundamentale în delimitările contextuale ale achiziției bilingve a primei limbi.

Modalitatea lingvistică

Pe lângă multele sale contribuții în domeniul psiholingvisticii bilingvismului, François Grosjean (2013) a introdus și termenul de modalitate lingvistică. Astfel, cercetătorul elvețian privește bilingvii ca operând, în permanență, pe un continuum între modul monolingv (în care una din cele două limbi este activată și folosită) și modul bilingv (în care două sau mai multe limbi sunt activate și utilizate). Cercetătorul afirmă că bilingvii își pun, în permanență, de multe ori în mod inconștient, întrebarea „Ce limbă trebuie folosită în acest context?”, alegerea având consecințe asupra mecanismului de producere și procesare a limbajului (Grosjean, 2013, p. 14). Figura 4 ilustrează acest mecanism.

Acest model inferează că există întotdeauna o limbă A, „de bază”, în care vorbitorul operează, în principal, într-un anumit context (când scrie un text, când citește o carte, când ascultă o emisiune la radio, etc). Această limbă A ”de bază” nu

corespunde neapărat limbii dominante, ci este determinată de contextul de comunicare. La capătul monolingv al continuumului, limba A este complet activată, în timp ce limba B este activată la un nivel minim. Grosjean consideră că aceasta nu poate fi niciodată complet dezactivată, ci doar redusă la un nivel minim. La capătul bilingv al continuumului, limba B este puternic activată, dar nu la fel de puternic activată ca și limba A care este utilizată ca „limbă de bază” în producerea și/sau receptarea mesajelor lingvistice. Între aceste două extremități, sunt posibile o multitudine de combinații în care limba B este mai mult sau mai puțin activată (Grosjean, 2008, p.41).

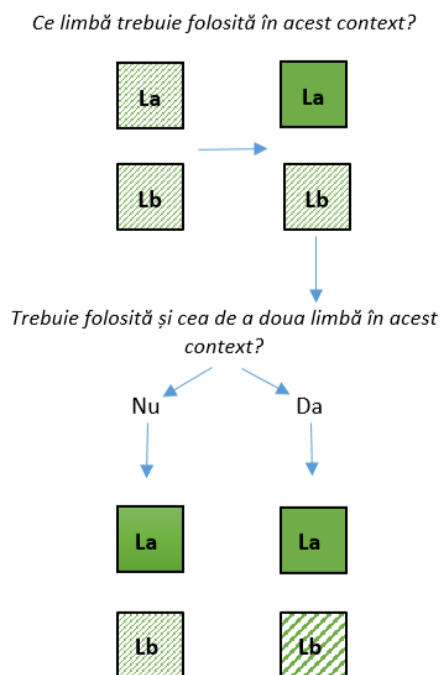

Fig. 4- Cele două întrebări pe care bilingvii trebuie să și le pună, deseori inconștient, în comunicarea cu alții (adaptată după Grosjean, 2013, p.14)

Cu alte cuvinte, la începutul conversației, ambele limbi A și B sunt dezactivate

(aceast concept fiind reprezentat în fig. 2 de pătratele hașurate). La prima întrebare, bilingvul din exemplu alege să folosească limba A, aceasta devenind activă (fiind reprezentată de pătratul plin, negru). Prima operație poartă denumirea de „selectarea limbajului” sau selecția limbii, iar limba aleasă va deveni astfel „limba de bază” (Grosjean, 2013, p. 15). La cea de a doua întrebare, dacă răspunsul este „nu” (în cazul în care bilingvul se adresează unui interlocutor care vorbește doar una din cele două limbi pe care le cunoaște bilingvul), atunci cealaltă limbă rămâne inactivă (limba B) și va fi folosită doar una dintre ele (limba A). Aceasta este modalitatea monolingvă de operare. Dacă răspunsul la cea de a doua întrebare este „da” (de exemplu în cazul în care bilingvul se adresează unor prieteni sau interlocutori care vorbesc aceleași limbi), atunci și cealaltă limbă va fi activată, însă la un nivel mai scăzut decât limba „de bază”, activare care se realizează pentru cazul în care ar fi nevoie să fie folosită în conversație (limba B este hașurată diferit pentru a ilustra gradul diferit de activare: mai mult decât hașurarea inițială care era mai largă, semnificând faptul că limba era în stare latentă, dar mai puțin decât pătratul plin care înseamnă activare totală).

Potrivit acestui model comunicațional, vorbitorul operează în mod bilingv atunci când interlocutorii vorbesc ambele limbi (fie sub forma interlocutorilor bilingvi, fie monolingvi care vorbesc limbi diferite), caz în care comportamentul vorbitorului bilingv va diferi de la o situație la alta. Grosjean (2013, p.15) menționează că vorbitorul bilingv se află, în realitate, cel mai adesea, într-o modalitate

intermediară atunci când se adresează unui vorbitor care vorbește aceleași limbi, dar care preferă să folosească doar una dintre ele sau atunci când acesta vorbește despre ceva care implică folosirea celeilalte limbi, dar care nu poate fi folosită în context (vezi paragraful despre Principiul complementarității). Un exemplu în acest sens ar fi cazul unui vorbitor de limbă engleză și franceză care ar trebui să descrie un eveniment tipic american, cum ar fi Ziua Recunoștinței, dar folosind limba franceză în loc de limba engleză. Vorbitorul bilingv folosește modalitatea monolingvă atunci când interacționează cu monolingvi, când citește o carte, etc. Deoarece mecanismul de producere și înțelegere a limbajului la bilingvi conține două sisteme separate, atunci când aceștia operează în mod monolingv trebuie ca unul din cele două sisteme să fie inhibat sau parțial dezactivat pentru a preveni amestecul de cod și producerea limbajului în limba „greșită”, respectiv limba nepotrivită pentru contextul respectiv. Aseastă capacitate de inhibiție pare să fie o trăsătură importantă ce marchează abilitățile superioare ale bilingvilor de a inhiba stimuli perturbatori din mediul extern (Bialystok, Barac, 2013, p.202-208, apud Grosjean, 2013).

Luând în considerare toate aceste aspecte, modalitatea lingvistică este definită de către François Grosjean ca starea sau nivelul de activare a limbajului și a mecanismelor de procesare a limbajului unui vorbitor bilingv la un moment dat (Grosjean, 2013, p.15). În directă relație cu această definiție, cercetătorul elvețian punctează cinci

aspecte care caracterizează modalitatea lingvistică, la un moment dat.

- A. Bilingvii se diferențiază între ei în funcție de cât de mult fluctuează între cele două extreme ale continuumului lingvistic. Unii dintre ei, care locuiesc în comunități bilingve în care ambele limbi sunt utilizate cu frecvență mare, se vor afla de foarte puține ori la capătul monolingv al continuumului. Alții care sunt înconjurați de monolingvi, se vor afla de foarte puține ori sau niciodată la capătul bilingv al continuumului. Astfel, cercetătorul concluzionează că *modalitatea bilingvă depinde de mulți factori precum interlocutor, situație, subiectul conversației etc.*
- B. *Mișcarea de-a lungul continuumului lingvistic se poate realiza oricând și oriunde, și poate fi foarte rapidă.* Astfel, un vorbitor poate începe o conversație la extremitatea bilingvă, pentru ca, pe parcursul conversației să își dea seama că interlocutorul său, deși bilingv, nu acceptă trecerea de la o limbă la alta pentru anumite cuvinte sau fraze. Astfel, cealaltă limbă va fi dezactivată, iar conversația se va purta la extremitatea monolingva a continuumului. În același mod, un vorbitor bilingv poate începe o conversație într-o singură limbă, pentru ca, pe parcurs să realizeze că interlocutorul este bilingv și vorbește aceleași limbi, recurgând astfel la cealaltă limbă, în caz de nevoie.

C. Cel de al treilea aspect tratează modalitatea bilingvă. De vreme ce și cealaltă limbă este activă, deși nu în egală măsură cu limba de bază, prima poate fi folosită în câteva cuvinte, așa cum am menționat anterior, sau chiar pentru întreaga conversație, transformându-se astfel în limba „de bază”. Acest fenomen nu se poate produce decât la extremitatea bilingvă a continuumului, deoarece în modalitatea monolingvă nu se poate realiza decât dacă se schimbă și interlocutorul. Atunci când limba de bază se schimbă, modelul prezentat în figura 1 se modifică astfel: limba α devine cea mai activă, iar limba A, mai puțin activă. Desigur, există și cazuri în care ambele limbi se află la același nivel maxim de activare, de exemplu în cazul în care vorbitorul bilingv ascultă două persoane, fiecare dintre acestea vorbind limbi diferite, sau când vorbitorul traduce dintr-o limbă în alta. Același model este valabil, potrivit lui Grosjean (2013, p.14) și pentru mai mult de două limbi, în cazul vorbitorilor multilingvi.

D. Anumiți cercetători precum Green (1998, apud Grosjean 2013, p.16) susțin că limba care nu este folosită în modalitatea de comunicare monolingvă, devine inhibată. Alții, precum Grosjean (2008), preferă termenul de „dezactivată”, argumentând faptul că vorbitorul bilingv, deși se află în modalitatea monolingvă, poate face totuși inferențe dinamice în cealaltă

limbă (Grosjean, 2013, p. 17-21), iar în cazul în care aceasta devine limba „de bază”, schimbarea este nevoie să se realizeze rapid, caz în care o limbă dezactivată, aflată în stare latentă, se reactivează cu mai mare repeziciune decât o limbă complet inhibată.

E. În ceea ce privește modul de procesare, este încă neclar dacă, la nivelul receptării sau producerii limbajului în modalitatea monolingvă, vorbitorii bilingvi utilizează ambele sisteme lingvistice sau selectează, inconștient, unul dintre acestea. Grosjean (2013, p. 30-48) afirmă că procesarea este selectivă în anumite cazuri și neselectivă în altele.

Capacitatea copiilor bilingvi de purta o conversație în limbi diferite cu interlocutori diferiți sugerează faptul că sunt capabili să opereze de-a lungul acestui continuum, între cele două modalități, în același mod ca și adulții (Lanza, 2004, apud Grosjean, 2013, p. 126). Părinții se plasează, de asemenea, în diferite puncte, pe acest continuum, alegând să vorbească una sau alta dintre limbi cu copiii, cu variațiunile pe care le vom adresa ulterior.

Selecția limbii

În ceea ce privește procesul de selectare a limbii care va fi folosită în conversație, cercetătorii par a fi de acord că factorii care influențează acest proces se pot împărți în patru mari categorii: participanți, situație, conținut și scopul interacțiunii (Grosjean, 2013, p. 17).

În ceea ce privește *participanții* la dialog, cel mai important factor este competența lingvistică a celor doi interlocutori. Aceștia vor tinde să folosească limba pe care ambii o stăpânesc cel mai bine. Apoi, dacă există o anumită relație stabilită anterior între interlocutori, aceștia au, de obicei, o limbă preferată în dialogul dintre ei. Atitudinea personală sau de grup vizavi de o anumită limbă va influența, de asemenea, alegerea. De exemplu, membrii unui grup stigmatizat din punct de vedere social, se vor abține de la a folosi limba minoritară în raporturile cu alte persoane din afara grupului. Alți factori includ: vârsta, statutul socio-economic, nivelul de intimitate dintre interlocutori etc.

Referitor la situația sau *contextul* în care se realizează comunicarea, locul este unul din factorii cei mai importanți. De exemplu, în Paraguay, o anumită limbă este folosită în mediul rural și o alta în mediul urban. Nivelul de formalitate determină, de asemenea, alegerea unei limbi sau a alteia. Anumite limbi, precum germana elvețiană nu sunt folosite deloc în contexte formale, oficiale. Prezența vorbitorilor monolingvi este un alt element care va influența, la rândul ei, selecția limbii.

În ceea ce privește *conținutul discursului*, este clar că anumite subiecte sunt mai ușor discutate într-o anumită limbă, iar dacă ambii interlocutori vorbesc aceeași limbă, aceștia o vor alege indiscutabil pe aceea.

Scopul interacțiunii, respectiv ceea ce încearcă vorbitorii să obțină (să ceară ceva, să excludă pe cineva din conversație, să capete un statut mai înalt, să impună o distanță socială etc), va

influența foarte mult alegerea limbii de adresare.

În general, toți acești factori trebuie luați în considerare de către un vorbitor bilingv atunci când selectează limba în care să se adreseze, și, în marea majoritate din cazuri, acest proces este rapid și corect. În anumite cazuri, atunci când la dialog participă monolingvi și bilingvi care nu împărtășesc aceeași limbă, vorbitorul bilingv poate alege să traducă pentru aceștia.

Amestecul de cod lingvistic

Schimbarea de cod și împrumuturile lingvistice în contextul achiziției simultane a primei limbi sunt adresate de către foarte mulți autori sub denumirea generală de „amestec de cod” (Yip, 2007). Amestecul de cod apare atunci când bilingvii operează în modalitatea bilingvă, respectiv când se adresează unui interlocutor care vorbește aceleași limbi și presupune introducerea în conversația purtată în limba de bază a unor elemente din cealaltă limbă. Grosjean (2013, p. 18) explică cele două modalități prin care poate realiza amestecul de cod (fig. 3).

Limba de bază   Schimbare de cod   Împrumut

Fig. 4- *Reprezentarea grafică a diferenței dintre schimbarea de cod și împrumutul lingvistic (adaptată după Grosjean, 2013, p.19)*

Schimbarea de cod presupune trecerea, la un moment dat, în conversație, la folosirea celeilalte limbi, sub forma unui cuvânt, a unei propoziții sau a mai multor fraze, cu revenire apoi la limba de bază.

Exemplele oferite de către autor sunt prezentate mai jos. Când limba de bază este franceza, iar schimbarea de cod se realizează în engleză, enunțul arată în

felul următor (Grosjean, 1982, în Grosjean, 2013):

- „Va chercher Marc *and bribe him avec un chocolat chaud with cream on top*”
- (Go fetch Marc and bribe him with a hot chocolate with cream on top), în traducere ”Du-te și caută-l pe Marc și mituiește-l cu o ciocolată caldă cu frișcă ca să vină aici”.
- Când limba de bază este engleza, iar schimbarea de cod se realizează în spaniolă, enunțul arată în felul următor (Poplac, 1980, în Grosjean, 2013, p.19):
- „I wanted to fight him con los puños, you know!”
- (I wanted to fight him with my fists, you know!), în traducere ”Știi, am vrut să-l înfrunt cu pumnii”.

Împrumuturile se realizează prin integrarea în limba de bază a unor elemente sau structuri (fonologice, sintactice sau morfologice) din cealaltă limbă. În exemplul prezentat mai jos, atât forma, cât și conținutul expresiei „code-switch” sunt împrumutate din limba engleză, dar integrate în limba de bază din exemplu, franceza (Treffers-Daller, 2007, în Grosjean, 2013, p.19):

- „Ca m’étonerait qu’on ait code-switché autant que ça”.
- (I can’t believe that we code-switched as often as that!), în traducere ”Nu-mi vine să cred că am schimbat codul atât de des”.

În alte cazuri, expresiile idiomatice sunt traduse ad literam din cealaltă limbă, rezultând fraze de genul (Grosjean, 2013, p.20): „I put myself to think about it” („Me puse a pensarlo”) sau „Vreau să iau o baie” („I want to take a bath”), „You

have to make a decision” („Trebuie să faci o hotărâre”). Exemplele de împrumuturi între limbile engleză și română provin din observații empirice personale din interacțiunea cu copii educați în mediul bilingv englez-român din Statele Unite ale Americii.

Cercetătorii și-au pus întrebări referitoare la direcțiile de influență între limbi în cazul amestecului de cod, respectiv dacă, de exemplu, un copil inserează cuvinte din limba engleză atunci când vorbește limba spaniolă și/sau elemente din limba spaniolă atunci când vorbește engleza. Astfel, Myers-Scotton (1993, 2006 apud Grosjean, 2013, p. 135) propune modelul denumit „Cadrul Limbii Matrice” (The Matrix Language Frame) pentru explicarea acestui aspect, inferând că una dintre limbi servește ca matrice în care cuvinte din cealaltă limbă vor fi inserate. O altă ipoteză este aceea că copiii recurg la cuvinte din limba dominantă atunci când vorbesc limba mai „slabă” (Peterson, 1988, Berardini & Schlyter, 2004, în Grosjean, 2013, p. 136).

În final, Grosjean (2013, p. 20), face distincția între împrumuturile la nivel individual și cele acceptate la nivel social și împământenite într-o anumită limbă, precum de exemplu „poet” (poet), „duke” (duce), „ballet” (balet) etc. fixate în limba engleză prin împrumutul din limba franceză.

Elemente caracteristice stadiilor dezvoltării limbajului în cazul achiziției simultane bilingve timpurii

O arie fascinantă de cercetare în domeniul bilingvismului timpuriu o reprezintă percepția vorbirii și discriminarea lingvistică. La nivel general,

copiii bilingvi parcurg aceleași stadii de dezvoltarea a limbajului ca și copiii monolingvi (Grosjean, 2013, Yip, 2013, De Houwer, 2009), deși, la nivel microstructural apar câteva diferențe fine. (Werker, Byers-Heinlein & Fennell, 2009 în Yip, 2013, p. 129) Bilingvii depun un efort suplimentar datorită input-ului bilingv la nivel de discriminare, percepție, dezvoltarea fonetică, învățare de cuvinte etc, și, cu toate acestea, bilingvii nu prezintă întâzieri în percepția vorbirii comparativ cu monolingvii. Dimpotrivă, există studii care arată că bilingvismul și, în particular, expunerea ritmică la stimuli provenind din limbi apropiate din punct de vedere fonetic (precum spaniola și catalana) până la vârsta de 5 luni, potențează capacitatea de discriminare a două sau mai multe limbi (Sebastián-Gallés, 2010 în Yip, 2013, p.129).

Percepția vorbirii în perioada infantilă

Studii referitoare la percepția vorbirii în perioada infantilă au examinat modul în care bebelușii discriminează suntele din două limbi diferite. Toți copiii, inclusiv monolingvii, prezintă o „sensibilitate lingvistică generală” (Yip, 2013, p. 129) în percepția fonematică a două sau mai multe limbi, dar după vârsta de un an, aceasta devine „specifică”, specializându-se pe un anumit domeniu, pe măsură ce limba maternă este însușită tot mai aprofundat. Un studiu realizat de către Kuhl, Tsao & Liu (2003, apud Yip, 2013, p. 129) pe un eșantion de copii americani expuși limbii chineze evidențiază importanța interacțiunilor sociale alături de expunerea de timpuriu la diferite limbi în vederea dezvoltării percepției verbale. Astfel, bebelușii au fost expuși dialectului mandarin al limbii chineze în două

condiții: prin interacțiune directă cu adulți vorbitori nativi sau prin DVD-uri conținând același material lingvistic, prezentat de aceiași adulți vorbitori nativi. Testările realizate în urma experimentelor, au demonstrat faptul că bebelușii care au interacționat cu adulții au început să obțină rezultate la probele de discriminare încă de la vârsta de 9 luni, pe când cei expuși înregistrărilor pe DVD, nu au făcut niciun progres. Aceste studii indică faptul că, pentru ca a doua limbă să fie achiziționată cu succes, interacțiunea socială dintre copii și vorbitori nativi este absolut necesară.

Lalațiunea bilingvă

Considerând faptul că lalațiunea prezintă trăsături caracteristice limbii țintă, se poate observa, încă din acest stadiu al dezvoltării limbajului, capacitatea copiilor de discriminare lingvistică. Poulin-Doubois & Goodz (2001, apud Yip, 2013, p. 130) au studiat 13 bebeluși între 10 și 14 luni expuși atât limbii franceze, cât și limbii engleze, și au determinat că bebelușii provenind din familii cu mame vorbitoare native de limbă franceză au demonstrate, în lalațiune, caracteristici consonantice specifice limbii franceze. La fel, Maneva & Genesee (2002, apud Yip, 2013, p.130), au determinat că bebeluși între 10-15 luni au demonstrat caracteristici ecolalice specifice limbii în care li s-au adresat adulții.

Primele cuvinte și dezvoltarea vocabularului

În ceea ce privește achiziția simultană a două limbi, întrebarea pe care și-au pus-o cercetătorii este dacă copiii își dezvoltă două vocabulare separate sau doar unul singur, la început, încorporând în acesta cuvintele din ambele limbi. Dacă varianta

a doua ar fi corectă, Deuchar & Quay (2000, apud Yip, 2013, p.130) susțin că copiii nu ar avea echivalentul cuvintelor în ambele limbi, însă studiile realizate au demonstrat că majoritatea le au.

O altă întrebare este aceea dacă, la fel ca și monolingvii, copiii bilingvi trec prin perioade de îmbogățire rapidă a vocabularului (vocabulary spurts). Studii realizate de către Yip & Matthews (2013, p.130) arată că, într-adevăr copiii bilingvi trec prin perioade de îmbogățire rapidă a vocabularului în limba dominantă, cu posibilitatea ca îmbogățirea vocabularului în limba mai slabă? să se realizeze mai târziu. Ca și în cazul copiilor monolingvi, vocabularul se dezvoltă diferit de la un copil la altul (Pearson & Fernández, 1994, apud Yip, 2013, p. 130). De Houwer (2009, p.25) afirmă că, la unii copii, există diferențe majore între numărul de cuvinte însușite într-o limbă față de cealaltă. De asemenea, cercetătoarea afirmă că unii copii pot renunța total la folosirea uneia dintre limbi pentru o anumită perioadă de timp în care limbajul trece printr-un proces de restructurare și îmbogățire. (De Houwer, 2009, p.37). Yip (2007) denumește aceste perioade drept "perioade de tăcere". Diferențele între nivelul de dezvoltare a limbilor la același copil și între copii de aceeași vârstă depinde de frecvența cu care aceștia sunt expuși materialului lingvistic și de varietatea acestuia.

Strategii de comunicare

Strategii adoptate în familiile bilingve

Pe baza observațiilor empirice, în literatura de specialitate, s-au delimitat patru strategii generale adoptate în familiile bilingve de către părinți în

selectarea limbilor în care aceștia se adresează propriilor copii. Acestea sunt (Zurer Pearson, 2008, p. 137-140):

- **Un părinte- o limbă** -abordare clasică inițiată de către Ronjat în 1913 (Yip, p.6): În familiile care s-a adoptat această strategie, fiecare părinte se adresează copilului într-o limbă diferită decât celălalt părinte. În cele mai multe dintre cazuri, fiecare părinte vorbește în limba maternă.
- **Limba minoritară acasă:** In familiile care adoptă această strategie, ambii părinți vorbesc limba minoritară acasă, indiferent dacă este limba lor maternă sau nu, dacă o vorbesc la un nivel de fluență acceptabil sau nu, și vorbesc limba majoritară în comunitate (în cazul în care părinții sunt bilingvi).
- **„Timp și spațiu”:** În general, școlile sunt organizate pe acest principiu. De exemplu, activitățile de dimineață se desfășoară într-o limbă, iar cele de după masa, în alta, sau, geografia într-o limbă într-o săptămână, matematica în cealaltă limbă, apoi, în următoarea săptămână, limbile în care se studiază fiecare materie să se inverseze. Astfel, atât variabila „timp”, cât și variabila „spațiu” se alternează.
- **Politica limbilor amestecate:** Părinții folosesc limba care se potrivește cel mai bine situației și subiectului conversației și este aleasă de către vorbitor, astfel încât copiii sunt încurajați să răspundă în limba în care li s-a adresat vorbitorul. Datorită puternicelor amestecuri de cod care apar în această abordare, politica limbilor amestecate nu este recomandată părinților care fac un efort conștient de a-și crește copiii

bilingv. Această strategie lasă foarte puțin loc limbii minoritare și duce, inevitabil, către folosirea exclusivă a limbii comunității.

Aceste strategii prezintă câteva subcategorii și, de cele mai multe ori, nu se întâlnesc izolat, ci ele sunt combinate în cadrul aceleiași familii. Într-un studiu prezentat de către Barron-Hauwaert (apud Zurer Pearson, 2008, p.137), realizat pe un eșantion de peste 100 de familii bilingve, mai mult de 20% dintre acestea au admis faptul că folosesc strategii mixte pentru a se adapta circumstanțelor într-o anumită situație.

Strategii parentale de răspuns în comunicare și negocierea limbii

Pe lângă aspectele de achiziționare și dezvoltare a limbilor, aspecte discutate anterior, este important a se lua în considerare și influența inter-lingvistică care duce la amestecuri și schimbări de cod în contextul achiziției simultane a primei limbi.

În fața acestor amestecuri și schimbări de cod, părinții adoptă strategii diferite (Lanza, 2004, apud Grosjean 2013, p.134), astfel:

- A. **Înțelegerea minimală**- Părintele indică faptul că nu a înțeles enunțul mixt al copilului („Ce ai spus?”);
- B. **Încercarea de intuire**- Părintele încearcă să intuiască sau să ghicească ceea ce a spus copilul, reformulând enunțul („Asta ai spus?”);
- C. **Repetiția**- Părintele reformulează enunțul copilului în limba dorită, excluzând amestecul de cod;

D. **Continuarea discursului**- Părintele continuă conversația fără a sublinia sau corecta amestecul de cod al copilului;

E. **Schimbarea de cod**- Părintele schimbă discursul în limba introdusă de copil prin amestecul de cod.

Aceste strategii sunt folosite variat în diferite părți ale lumii. De exemplu, în anumite contexte europene, precum în familiile norvegiene-engleze studiate de Lanza (2000, apud Grosjean, 2013, p. 134), primele trei tipuri de strategii sunt cele mai frecvente. În Asia, în comunitățile în care se vorbește engleza și cantoneza, continuarea discursului este strategia cea mai des întâlnită, deoarece amestecul de cod este larg răspândit și acceptat în societate.

Multe studii arată că amestecul de cod la adulți este sistematic, ceea ce dovedește că, și în cazul copiilor, este valabilă aceeași regulă (Paradis, Nicoladis, Genesee, 2000, p.245-261). Deși amestecul de cod este o trăsătură comună a societăților bilingve, De Houwer (2009, p. 8-14) avertizează asupra influențelor nefaste pe care acesta îl poate avea asupra output-ului în achiziția bilingvă a primei limbi. De asemenea, cercetătoarea introduce conceptul de „negociere a limbilor în conversații” (DeHouwer, 2009, p. 8-14) din aceeași perspectivă a output-ului lingvistic. Atunci când adulții traduc enunțul copiilor din limba în care s-a exprimat copilul în limba dorită de către adult, aceștia realizează ceea ce cercetătoarea de origine germană numește „negocierea limbilor”, orientând copilul spre limba preferată de către adult. Adulții care nu au preferințe în

ceea ce privește limba vorbită de către copii, nu vor depune nici un efort în a alege o anumită limbă de comunicare sau o anumită strategie. Astfel, copiii care interacționează cu adulți monolingvi care vorbesc limba A și cu adulți bilingvi care vorbesc limba α , dar care le permit copiilor să răspundă în limba A, nu au nici o nevoie de a comunica în ambele limbi, astfel că vor vorbi doar limba A. O astfel de conversație, în care adultul vorbește în limba A, iar copilul răspunde în limba α , poartă denumirea de conversație „delingualizată” (dilingual conversation). Este evident că ambii parteneri trebuie să înțeleagă ambele limbi, dar nu este nevoie ca ambii parteneri să vorbească cele două limbi. Astfel de conversații stau la baza output-ului incomplet sau a rezultatului deficitar, în ciuda input-ului bilingv, respectiv sunt situațiile în care copilul aude două limbi, dar nu va vorbi decât una dintre ele (De Houwer, 2009, p.13).

Concluzii

În lucrarea de față s-au examinat cele mai importante elemente legate de achiziția bilingvă a primei limbi, elemente care sunt, de altfel, comune, în mare parte, aspectelor de psiholingvistică a bilingvismului în general. Pe lângă larga aplicabilitate în studii și cercetări științifice, aceste elemente pot constitui informații importante la îndemâna administratorilor din domeniul educațional în vederea formulării și luării celor mai potrivite decizii cu privire la viitorul lingvistic al copiilor, precum și la îndemâna părinților și aparținătorilor legali care doresc să își educe copiii într-un mediu bilingv. Parafrazându-l pe psiholingvist elvețian François Grosjean

(2001) care afirma că ”Nu poți regreta niciodată că știi mai multe limbi, ci doar că nu știi destule!”, putem afirma cu siguranță că educația bilingvă este considerată, nu doar din punct de vedere al adulților, dar mai ales al copiilor, o șansă în plus în era globalizării, pregătindu-i pe aceștia pentru a se integra mai ușor într-o societate dominată tot mai mult de multilingvism și multiculturalism..

Bibliografie:

- Grosjean, F. & Li, P. (2003). *The Psycholinguistics of Bilingualism*, West Sussex, UK: Wiley- Blackwell Publishing, p. 1-59;
- Yip, V. (2013). *Language Acquisition: Simultaneous Language Acquisition*, în *The Psycholinguistics of Bilingualism* (Grosjean, François & Li, Ping, 2003), West Sussex, UK: Wiley- Blackwell Publishing, p. 119-139;
- Li, P. (2013). *Language Acquisition: Successive Language Acquisition*, în *The Psycholinguistics of Bilingualism* (Grosjean, François & Li, Ping, 2003), West Sussex, UK: Wiley- Blackwell Publishing, p.145;
- Bialystok, E. & Barac, R. (2013). *Cognition and The Bilingual Brain: Cognitive Effects*, în *The Psycholinguistics of Bilingualism* (Grosjean, François & Li, Ping, 2003), West Sussex, UK: Wiley-Blackwell Publishing, p. 193-210;
- Grosjean, F. (2001). The Right of the Deaf Child to Grow Up Bilingual. *Sign Language Studies*, 1, p. 110-114;
- Grosjean, F. (2008). *Studying Bilinguals*, Oxford: Oxford University Press;

- Grosjean, F. (1989). Neurolinguists, Beware! The Bilingual Is Not Two Monolinguals In One Person, *Brain and Language* 36, Academic Press Inc., p. 3-15.
- Hațegan, C. (2011). *Abordări structuralist-integrate în terapia tulburărilor de limbaj și comunicare*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană;
- De Houwer, A. (2009). *An Introduction to Bilingual Development*, Bristol, UK: Multilingual Matters Textbooks, p. 1-37;
- Yip, V. & Matthews, St. (2007). *The Bilingual Child*, Cambridge, UK: Cambridge University Press;
- García, O. (2009). *Bilingual Education in the 21st Century, A Global Perspective*, Oxford, UK: Wiley-Blackwell Publishing, p. 57-95;
- Zurer Pearson, B. (2008). *Raising A Bilingual Child*, Living Language, New York: Random House Inc., p. 126-136;
- Baker, C. (2007). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*, Ediția a 4-a, New York: Multilingual Matters; p. 1-115;
- Gordon, R. (2005). *Ethnologue: Languages of The World*, Dallas, TX, SIL International, Ediția a 5-a; versiunea on line <http://www.ethnologue.com/> (consultată în 4 mai 2016);
- Marian, V. & Neisser, U. (2000). Language-dependent recall of autobiographical memories, *Journal of Experimental Psychology: General* 129; p. 361-368;
- Hulk, A. & Muller, N. (2000). Bilingual First Language Acquisition at The Interface Between Syntax and Pragmatics, *Bilingualism: Language and Cognition* 3, p. 227-244;
- Paradis, J., Nicoladis, E. & Genesis, F. (2000). Early Emergence of Structural Constraints on Code-Mixing: Evidence from French-English Bilingual Children, *Bilingualism: Language and Cognition* 3, p. 245-261;
- Steiner, N. & Hayes, S. L. (2009). *7 Steps to Raising a Bilingual Child*, New York: AMACOM, p. 15-16;
- Bourgogne, A. (2013). *Be Bilingual- Practical Ideas for Multilingual Families*, Middletown: Annika Bourgogne LTD, p. 15-17;
- Nemeth, K. N. (2012). *Many Languages, Building Connections*, Lewisville, NC: Gryphon House,; p. 8.

---

¹ Masterand "Terapia limbajului și audiologie educațională", Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Intervention Specialist K-12 Baby Signs Instructor, SUA. E.-mail: diana_todita@yahoo.com